

Social and Individual Spatial Mobility in Late Medieval and Renaissance Croatia in European Context (Sabine Florence FABIJANEC – Zrinka NOVAK – Zoran LADIĆ ed.), Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti / Croatian Academy of Sciences and Arts, Zagreb, 2022., 342 str.

Knjiga koja se ovom prigodom predstavlja zbornik je radova koji u fokusu istraživanja više autora obuhvaća društvene i pojedinačne oblike pokretljivosti u kasnosrednjovjekovnoj i renesansnoj Hrvatskoj u suodnosu i usporedbi sa europskim prostorom. Svrhovitost, odnosno znanstvena opravdanost izradbe zbornika naznačena je, nakon sadržaja knjige (»Contents«, 5-6) u uvodnom slovu priređivača (»Preface«, 7–16) u kojem se naglašava kako je riječ o problematskoj temi koja još u historiografiji nije ni približno dovoljno znanstveno obrađena.

Prva cjelina knjige naslovljena je »The Political Side of Spatial Mobility«, (37–58), a otvara se tekstom koji potpisuje Gordana Ravančić (»Control of Roads as a Feudal Manor Creation Strategy: The Example of the Counts of Krk«, 19–35). Na ovom mjestu autor, uz pomoć načela sadržanih u teoriji središnjih mjesta njemačkog geografa Waltera Christallera raščlanjuje prostorne odnose između pojedinih upravnih sjedišta Krčkih knezova prije 1300. godine. Zaključuje se, na osnovi distribucije naselja i geografskih datosti da je osnovni motiv i strategija širenja posjeda Krčkih knezova bila kontrola putova i trgovačkih pravaca. Slijedi rad Krešimira Regana »From Kozograd to Rome – The Voyages of Queen Catherine of Bosnia« (37–58) u kojem se autor bavi – podrobnim uvidom u historografska saznanja – dijelom kraljičina životopisa kada je ona zbog osmanskih nadiranja bila prisiljena napustiti Bosnu te ostatak života provesti u Rimu, gdje je i preminula 1478. godine.

Druga cjelina, naslovljena »The Religious Side of Spatial Mobility« (59–151) započinje tekstom Zorana Ladića i Ivana Šutića »Female Pilgrimages as a Testimony of the Improvement of the Social Position of Women in Istrian and Dalmatian Communes in the Medieval and Renaissance Period«, (61–92). Uvidom u raznolike vrste vrela (oporuke, statuti komuna, narativna vrela, koncilске i papinske odredbe) autori razmatraju problematiku prostorne pokretljivosti žena od sredine 13. do konca 15. stoljeća te se na primjeru prakticanja hodočašća ukazuje na utjecaj fenomena kretanja iz vjerskih pobuda u kontekstu društvenog položaja žena u komunama duž istočnog Jadrana u promatranom razdoblju. Na ovaj rad tematski se nastavlja prilog Zrinke Novak »A Contribution to the Study of Spatial Mobility of the Inhabitants of Dalmatian Communes in the Early Modern Period. The Example of Rab in the Middle of the 16th Century« (93–151). Autorica u istraživanju ponajprije uključuje rapske bilježničke spise iz Državnog arhiva u Zadru, pravna i narativna vrela rapske provenijencije te relevantnu znanstvenu literaturu. Temeljem toga razmatra se proces mobilnosti iz rapske komune na područje Apeninskog poluotoka te duž istočnojadranske obale.

»Medieval and Renaissance Travelogues: Genres, Theory, Sources of Information« naslov je treće cjeline zbornika (153–213) i također sadrži dva rada. Prvi rad potpisuje Irena Radej Miličić (»Renaissance *Ars apodemica* – the First Theoretical Framework for Writing Travelogues«, 155–181). U prilogu se istražuje postoje li sadržajne veze između apode-

mičkih tekstova 16. stoljeća i hrvatskih putopisa iz toga doba. Kao primjere autorica je odabrala dva teksta, *Libellus de itineribus in Turciam* Feliksa Petančića i *Descriptio peregrinationis Georgii Husztii*, putopis osmanskog zatočenika Jurja Husa. »In the Search of a Travel: Reading the Epic *De Vita Et Gestis Christi* by Jacob Bunić as a Travel Journal« (183–217) naslov je članka Maje Matasović, a u žarištu je istraživanja Dubrovčanin Jakov Bunić (1469. – 1534.), koji je velik dio života proveo putujući kao trgovac Sredozemljem, a u svojem je latinskom epu ostavio opise tih hodočasnicima zanimljivih krajeva.

Slijedi četvrta cjelina zbornika pod naslovom »The Almighty Sea: Safety, Cohabitation and Emotions on Bord« (215–320), koja sadrži tri priloga. U prvom od njih se Krešimir Kužić u tekstu »Safe Bays and Anchorages on the Croatian Coast of the Adriatic See According to Pilgrim Itineraries from the End of the Fourteenth until the Middle of the Seventeenth Century«, 217–264) usmjerava na putopisne bilješke hodočasnika iz srednje i zapadne Europe od 14. do sredine 17. stoljeća, koji su isplivljavali iz Mletaka u smjeru Palestine. Mnogi od njih ostavili su putopisne bilješke u kojima su sadržani istraživačima zanimljivi podatci o događanjima tijekom plovidbe, a autor se ovdje posebno fokusira na spomene uvala, zaljeva, rtova i grebena duž istočnog Jadrana. Slijedi rad Sabine Florence Fabijanec »Multiculturalism on the Adriatic. Transporter and Trade Travellers in the Adriatic (Fifteenth-Sixteenth Centuries)« (265–290), a obavijesti o sudionicima putovanja prikupljeni su zahvaljujući raščlambi suodnosa na brodu između brodskih putnika kroz carinske prijave robe u komunalnim lučkim službama (Ankona, Korčula, Split, Šibenik i Trogir). Završni tekst četvrte cjelina pisan je iz pera Mirka Sardelića i nosi naslov »Late-Fifteenth-Century Pilgrim Travelogues as Sources for Reconstructing the Emotional Landscapes Aboard Ships from Venice to the Holy Land« (291–320), a s obzirom na specifičnost, odnosno skučenost broskog prostora, razmatraju se kulturne i emocionalne razlike između putnika (strahovi, iznenađenja, havarije, opasnosti od gusara i drugo). Naposljetku, u završnoj cjelini zbornika (»How Medieval Croatian Scholars Discovered the World«, 321–339) Franjo Šanjek i Branka Grbavac usmjeravaju se na životni put Istranina Hermana Dalmatina (oko 1105/1110. – poslije 1154.) i njegova znanstvena putovanja (»Croats in Search of Knowledge: The Scholarly Voyages of Hermann of Dalmatia /c. 1105/1110 – after 1154/«, 323–339).

Zbornik radova o pokretljivosti ljudi i skupina, motiviranih različitim razlozima, u razdoblju kasnoga srednjovjekovlja i u dijelom ranoga novog vijeka, svakako je primjer knjige koja je potrebna hrvatskoj historiografiji. Hodočasnici, trgovci, pomorci, ljudi raznolikih struka i društvenog straleža oduvijek su težili upoznati nešto više, saznati nove spoznaje, ali u konačnici i profitirati svojom odvažnošću. Ovaj zbornik o tome govori, a temeljen je na radovima zasnovanim na uvidu u postojeća saznanja historiografije, ali i putopisnim vrelima i drugim vrstama izvora koja otkrivaju pojedinosti potrebite za obradu navedene problematike. Ova se tema, potkrijepljena novim radovima i saznanjima, svakako može i nastaviti nekim novim monografskim uradcima, a vjerujemo da će u hrvatskoj historiografiji za to biti uvijek pregaoca koji će jednu temu koja je ne samo hrvatska nego i europska uspješno nastaviti obrađivati.

Lovorka Čoralčić